

ՀԱՅԿ ԵՆԳԻՐԱՐՅԱՆ

ՔԵՏԱՊԻ ԶԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ԶԱՄԱՅՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԶԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Սիրիայի հայկական հնագույն գաղթօջախի պատմությանը անդրադարձել են մի շարք անվանի հեղինակներ, ինչպես, օրինակ, Ա. Սյուրմեյանը, Ա. Ալպոյաճյանը, Զ. Թոփուզյանը, Զ. Ինժիկյանը, Ա. Աբրահամյանը, Ս. Գասպարյանը, Զ. Չոլաքյանը և այլ գիտնականներ, որոնք ուսումնասիրել են ինչպես ամբողջ Սիրիայի, այնպես էլ նրա առանձին քաղաքների, հայկական գաղթավայրերի պատմությունը: Սույն աշխատանքը մի փոքր փորձ է ներկայացնելու Քեսապի հայոց կաթողիկե համայնքի համառոտ պատմությունը, համայնքում գործող բազմապիսի կառույցներն ու հանձնախմբերը: Ընդգծվում են համայնքում առանցքային դեր խաղացած դեմքերն ու դեպքերը, առաջացած խնդիրներն ու մտահոգությունները ինչպես պատմական անցյալում, այնպես էլ ներկայում:

Հայկական Քեսապի շրջանը գտնվում է Սիրիայի հյուսիսարևմտյան ծայրամասում՝ Միջերկրական ծովի ափին: Հայերն այստեղ հաստատվել են դեռևս Տիգրան Մեծի ժամանակներից, սակայն հայկական Քեսապի և շրջակա գյուղերի պատմության հարցերը գիտական ուշադրության են արժանացել միայն 1909 թ.¹ Կիլիկիայի հայերի կոտորածից հետո:

19-րդ դարում հայ եկեղեցին չնայած ներկա է եղել Քեսապի շրջանում, սակայն ոչ մի թեմական կառույց այստեղ կանոնավոր չի գործել, ինչը և, ըստ Զ. Չոլաքյանի, դարձել է հայ բնակչությանը այլադավանության մղող գլխավոր ազդակներից մեկը¹:

1850-ական թվականներին Քեսապ են մուտք գործել օտարազգի քարոզիչներ, և հետզհետե ձևավորվել են կաթողիկե և ավետարանական հայկական համայնքներ: Համայնքների առանձնացումը իր հետևանքներն է թողել հասարակական կյանքում. ի հայտ են եկել համայնքային խնդիրներ, ժողովուրդը բաժանվել է տար-

¹ Տե՛ս **3. Չոլաքեան**, Ծագումով հայ լատինները Սուրիոյ մէջ, «21-րդ դար», թիւ 2 (42), 2012, էջ 68:

բեր խմբավորումների, ինչը բացասաբար է անդրադարձել համայնքի կազմակերպվածության վրա:

Քեսապահայության մի մասն առաջին անգամ կաթոլիկություն ընդունել է 1854 թ.² Չմմառի տեր Գաբրիել կաթոլիկ քահանայի ձեռամբ: Օսմանյան տիրապետության շրջանում Քեսապը գտնվել է Հալեպի վիլայեթի կազմում: 1911 թ. Քեսապի շրջանում բնակվել է շուրջ 6 հզ. հայ: 1915 թ. հայերի թիվը հասել է 8 հազարի: Ցեղասպանության ժամանակ քեսապահայությունը տեղահանվել է, և միայն 1918 թ. են փրկված բնակիչները վերադարձել իրենց բնակավայրերը: 1920 թ. այստեղ բնակվում էր 2363, իսկ 1923 թ.³ 3500 հայ²: 1937 թ. քեսապահայերի թիվը կազմել է 7 հզ.³:

1938 թ. հուլիսի 5-ին, ֆրանսիական իշխանությունների համաձայնությամբ, թուրքական զորքերը մտել են Ալեքսանդրետի սանջակ, որը 1920-1938 թթ. ունեցել է վարչաֆինանսական «հատուկ ռեժիմ» Ֆրանսիայի մանդատին հանձնված սիրիական պետության շրջանակներում⁴: Սեպտեմբերի 2-ին պաշտոնապես ձևավորվել է Հաթայի պետությունը, և Քեսապի շրջանը մտել է այդ պետության կազմի մեջ: Սակայն թուրքական զորքերի և թուրք պաշտոնյաների կողմից իրականացվող բռնությունների և կեղեքումների պատճառով տեղի են ունեցել զինյալ բախումներ: Մեծ թվով քեսապցիներ ապաստանել են լեռներում կամ էլ փախել Բեյրութ: 1939 թ. հունիսի 23-ին Հաթայի պետությունը պաշտոնապես միացել է Թուրքիային, բայց Քեսապի շրջանի բնակելի մասը անջատվել է նրանից՝ միանալով Սիրիային: Այս տարածքները Սիրիայի կազմում պահելու համար մեծ ջանք է գործադրել Հայ Կաթողիկե եկեղեցու կաթողիկոս, պատրիարք-կարդինալ Գրիգոր-Պետրոս Ժե Աղաջանյանը՝ Վատիկանի անունից միջնորդելով ֆրանսիական կառավարությանը: Ի նշան այս մեծագործության՝ Սիրիայի նախագահի կողմից նրան շնորհվել է երկրի բարձրագույն «Շուքրի Քուաթլի» շքանշանը:

² Տես <http://www.kessabtsiner.com/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=12>

³ Տես **Ա. Բայրամյան**, Ալեքսանդրետի Սանջաքի իրավական ստատուսը և քաղաքական խմբավորումները (1920-1930-ական թվականներ). ՀՍՍՌ ԳԱ Տեղեկագիր հասարակական գիտությունների, 1968, թիվ 12, էջ 29:

⁴ Տես **Ա. Բայրամյան**, Հայերի մասնակցությունը 1936-1938 թթ. Ալեքսանդրետի սանջաքի պաշտպանության պայքարին, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1964, թիվ 1, էջ 155:

1947 թ. հուլիսի 25-ին 5100 բնակիչներից գրեթե կեսը ներգաղթել է Հայաստան: Մինչև ներգաղթը Քեսապի շրջանը զուտ հայաբնակ էր: 1947 թվականից հետո այստեղ հաստատվել են նաև օտարազգիներ: 1950-60-ական թթ. Քեսապից այլ երկրներ են տեղափոխվել հարյուրավոր հայ ընտանիքներ:

Քեսապում Հայ Կաթողիկե առաջին եկեղեցին կառուցվել է Անտոնյան միաբանության հայրերի կողմից 1861 թ. և նվիրաբերվել է Անարատ հղության Աստվածամորը⁵: 1904 թ. Քեսապում հաստատվել են Ֆրանցիսկյան միաբանությանը հարող քարոզիչներ, որոնք կառուցել են Պաղճաղազի Աստվածամոր եկեղեցին, իսկ 1925 թ. Քեսապում հիմնվել է Ս. Միքայել շքեղ եկեղեցին, որը սպասարկում է Քեսապի և Լաթաքիայի հավատացյալներին⁶:

Քեսապի կաթողիկե Ս. Միքայել եկեղեցու և հայ քույրերի միաբանությանը պատկանող դպրոցի կառուցման մասին տեղեկություններ հանդիպում ենք այդ ժամանակ Քեսապի Անարատ հղության միաբանության քույր Նարդուհու ինքնակենսագրականում: Վերջինիս ընտանիքը 1922 թ. Այնթափից տեղափոխվել է Հալեպ, այնուհետև՝ Քեսապ և լուրջ ներդրում ունեցել տեղի կաթոլիկ եկեղեցու ու դպրոցի շինարարության աշխատանքներում⁷:

1942 թ. տվյալներով Քեսապի տարածաշրջանում բնակվել է հայ կաթոլիկ 106 ընտանիք՝ 593 հոգի: Այս ժամանակաշրջանում Քեսապի առաքելությանն են պատկանել Քեսապ, Գարատուրան, Պաղճաղազ, Չինարճիկ, Սաքի Արան կամ Նոր Գյուղ, Քայաճիկ, Տուզ Աղաճ, Քեմըրխանա, Էքիզ Օլուք և Պաշուրտ գյուղերը⁸:

1942 թ. Քեսապի առաքելություն հովվական այց է կատարել Սիրիայի Բարձր Ջեզիրեի և Եփրատ նահանգների պատրիարքական փոխանորդ Կյուրեղ եպիսկոպոս Ջոհրաբյանը: Նա մասնակցել է Տիրոջ պայծառակերպության տոնին նվիրված պատարագին և հանդիպել համայնքի հավատացյալների հետ: Քեսապում

⁵ Տե՛ս «Ձուարթնոց», պաշտոնաթերթ Ձմնառու Պատրիարքական Միաբանութեան, Լիբանան, 2009, թիւ 20, էջ 60:

⁶ «Հայ սփյուռք հանրագիտարան»-ում եկեղեցու կառուցման թիվը նշված է 1926 թ., իսկ Հայ Կաթողիկե եկեղեցու պաշտոնական կայքում՝ 1925 թ.:

⁷ Տե՛ս «Մասիս», Պէյրուք, հունիս, 2010, էջ 36:

⁸ Տե՛ս **Կիրեղ Եպ. Ջոհրապեան**, Յուշեր (ինքնակենսագրություն), Վենետիկ – Ս. Ղազար, 2007, էջ 281:

իր հանդիպումների մասին եպիսկոպոսը գրում է. «Յուլիս 12-ի կիրակնօրեայ հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագէն ետք հաւատացեալները եկան ինծի այցելելու: Յայտնեցին իրենց կարծիքը, որուն համաձայն՝ հարցերը շատ աւելի լաւ վիճակի մէջ էին՝ երբ Քեսապը Հալէպի եպիսկոպոսի իրաւասութեան տակ էր, եւ որ ամէն բան վատթարացած էր Պատրիարքարանի իրաւասութեան անցնելէ յետոյ: Հաւատացեալներու բողոքները հաստատուեցան նաեւ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու հետ ունեցած զրոյցիս ատեն: Անոնց յանձնուած էր աղջիկներու դպրոցին խնամքը, բայց անոնց աշխատանքը բնաւ գնահատուած չէր մեր հայրենակիցներուն կողմէ, ըլլալին անոնք կաթողիկե թէ առաքելական»⁹:

Այս դժգոհությունների հիմնական պատճառը եղել է տեղի լատինացիներու քահանայն, ում իրավասությանն էր պատկանում կրոնի դասավանդումը: Նա վարում էր բացառապես ապագգային քաղաքականություն, այն աստիճան, որ կրոնագիտության հայալեզու դասագիրքը փոխարինել էր թրքալեզու դասագրքով: Ծնողները չէին ցանկանում իրենց աղջիկներին ուղարկել այդ դպրոց, քանի որ այդ քահանայի վարքագծում տեսնում էին արհամարհանք մեր լեզվի և մեր ժողովրդի նկատմամբ:

Եպիսկոպոս Ջոհրայանը այցելել է նաև թեմի այլ բնակավայրեր: Ծանոթացել է համայնքի եկեղեցականների և հավատացյալների հետ, հանդիպել առաքելական համայնքի քահանաներին: Ամենուր առկա են եղել բազմաթիվ դժվարություններ և խնդիրներ: Առաքելական նվիրակին ներկայացրած իր հաշվետվությունում եպիսկոպոսը նշում է, որ առաքյալները պետք է աշխատեն հայ եկեղեցու համար՝ հարգելով լեզուն, ավանդույթները, ազգային, կրոնական ու մշակութային յուրահատկությունները: Պետք է պահպանեն հայոց լեզվի ուսուցումը, այն գործածեն քրիստոնեական վարդապետության դասավանդման, հասարակական և անհատական աղոթքների ժամանակ: Պարտավոր են հարգել և սեր ներշնչել հայկական ծեսի և հայ ժողովրդի նկատմամբ:

1940-ական թվականներին Քեսապի շրջանում ձևավորվել է ազգայնական շարժում լատին և հայ կաթողիկե համայնքների միջև՝ կապված լատին քարոզիչների հսկողության տակ գտնվող

⁹ Նույն տեղում, էջ 382:

դպրոցներում ազգային դաստիարակության պակասի հետ: Կաթողկե համայնքը լատին քարոզիչների հսկողությամբ գործող իր դպրոցներում պահանջել է մեծ տեղ հատկացնել ազգային դաստիարակությանը, լեզվի զուգահեռ ուսուցանել նաև հայոց պատմություն: Այս շարժումը գլխավորել է հայ կաթողիկե համայնքի ժողովրդապետ հայր Թովմաս վրդ. Քաջագունին, սակայն նրա պահանջը մերժվել է: Հայր Քաջագունին մի խումբ աշակերտների և ուսուցիչների հետ հիմնել է նոր վարժարան¹⁰: Աստիճանաբար լատին քարոզիչները նահանջել են, և հայոց պատմությունը դարձել է դասավանդման առարկա: Սակայն սրանով հարցը վերջնականապես չի լուծվել. հայ կաթողիկե համայնքի և լատին հատվածի միջև տարակարծությունները ավելի են սրվել: Ի վերջո 1946 թ. հուլիսի 30-ին Հայ Կաթողիկե եկեղեցու կաթողիկոս պատրիարք-կարդինալ Աղաջանյանի ջանքերով և պապական հրամանով լատին համայնքները լուծարվել են և միացել հայ կաթողիկե համայնքին: Քեսապի շրջանի լատին վանքերը, դպրոցներն ու կալվածքները անցնել են Հայ կաթողիկե պատրիարքությանը¹¹: Այսպիսով, հայ Կաթողիկե եկեղեցին գնալով ստանում էր ավելի ու ավելի ազգային դիմագիծ:

Քեսապի հայ կաթոլիկ համայնքում այսօր բնակվում է 87 ընտանիք, իսկ Լաթաքիայում՝ 49 ընտանիք: Հայ կաթոլիկ համայնքին են պատկանում Քեսապի Ս. Միքայել եկեղեցին, Պաղճաղազի Վերափոխման եկեղեցին և Քարատուրանի Ս. Աստվածածին ուխտատեղին¹²: Ս. Միքայել եկեղեցու հովանավորությամբ են գործում Բարեհուսո վարժարանը, ժողովրդապետական հանձնախումբը և Հայ կաթողիկե միության պատանեկան և տիկնանց միությունները:

Քեսապի Ս. Միքայել եկեղեցին կառուցումից 83 տարի հետո իր հավատացյալների բարերարության շնորհիվ 2008 թ. վերանորոգվել է: Եվ պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ եպս. Աշգարյանի նախագահությամբ և Բարձր Ջեզիրեի առաջնորդական փոխանորդ հայր Անդրանիկ Այվազյանի, տեր Ջարեհ Տեր-Սարգիսյանի (Հալեպ) և հայր Գարեգին վրդ. Քեռշքերյանի (Քեսապ)

¹⁰ Տե՛ս **Յ. Չոլաքեան**, Ծագումով հայ լատինները Սուրիոյ մէջ, էջ 76:

¹¹ Տե՛ս **Յ. Չոլաքեան**, Քեսապ, Ա. հատոր, Հալեպ, 1995, էջ 145:

¹² Տե՛ս <http://www.armeniancatholic.com> (Հայ Կաթողիկե եկեղեցի):

առընթերակցությամբ եկեղեցուն կատարվել է սուրբ պատարագ, որի ժամանակ սուրբ մյուռոնով օծվել է վերանորոգված եկեղեցին¹³: Պատարագին մասնակցել են նաև քույր համայնքների հոգևոր հայրեր, միությունների, հաստատությունների ներկայացուցիչներ, մեծ թվով հավատացյալներ:

Քեսապի շրջանում գործել են հայկական ութ տարրական դպրոցներ, որտեղ 1910 թվականին սովորելիս են եղել ավելի քան 1100 տղաներ և աղջիկներ¹⁴: Քեսապի հայկական շրջանում կազմակերպվել է «Ուսումնասիրաց միությունը», որի նպատակն էր օժանդակել կրթական գործի զարգացմանը: Հայկական դպրոցների համար մանկավարժ կադրեր պատրաստելու նպատակով 1882 թ. Քեսապի դպրոցներից մեկը վերածվել է մանկավարժական ուսումնարանի¹⁵:

Քեսապում հայ կաթողիկե առաջին դպրոցը կառուցվել է 1861 թ. Անտոնյան հայրերի կողմից: Քեսապի դպրոցի աղջիկների բաժինը հանձնվել է Անարատ հղության հայ քույրերի խնամքին: Բաժինը գործել է մինչև 1946 թ.՝ քեսապահայերի Հայաստան ներգաղթելը: Նույն ճակատագրին են արժանացել նաև մյուս դպրոցները. դատարկվել են ներգաղթի պատճառով:

Այսօր Քեսապում գործում է հայ կաթողիկե Բարեհուսո վարժարանը (հիմնված 1861 թ.)՝ իր մանկապարտեզով և նախակրթարանով, որը 1997 թ. «Գալուստ Կյուլպենկեան» հիմնարկության ջանքերով նորոգվել ու բարեկարգվել է¹⁶: Ուսումնական տարվա ընթացքում վարժարանում կազմակերպվում են բազմապիսի միջոցառումներ, հատկապես ամանորյա հանդեսներ ու վկայականների բաշխման տարեվերջյան հանդիսություններ, որոնք անցկացվում են ուսուցչական կազմի և բոլոր աշակերտների մասնակցությամբ ու ելույթներով: Այսօր էլ իբրև սփյուռքյան հայկական վարժարան՝ այն իր տեսչական և ուսուցչական կազմով պահպանում է կրթական, բարոյական, ազգային և հոգևոր դաս-

¹³ Տե՛ս «Մասիս», Պեյրուք, նոյեմբեր, 2008, էջ 43:

¹⁴ Տե՛ս **Ա. Աբրահամյան**, Համառոտ ուրվագիծ հայ գաղթավայրերի պատմության, գիրք Բ, Եր. 1967, էջ 32:

¹⁵ Տե՛ս **Sanjian, Avedis K.**, The Armenian Communities in Syria under Ottoman Dominion (Cambridge, Mass., 1965), էջ 91-92:

¹⁶ Տե՛ս «Զուարթնոց», Պեյրուք, 2009, N 20, 61:

տիարակությունը՝ հայ մանուկներին կրթելով իբրև հայրենասեր հայ ու հավատացյալ քրիստոնյաներ:

1925 թ. գործում է նաև հայ կաթողիկե «Էլ-Սալեհ» երկսեռ վարժարանը՝ մանկապարտեզով և նախակրթարանով:

Քեսապի հայ կաթողիկե եկեղեցին վաղուց ի վեր ունեցել է կիրակնօրյա պատանեկան շարժում, սակայն ավելի կանոնավոր գործել է 1983 թ.՝ շնորհիվ մի խումբ նվիրյալ երիտասարդների: 1993 թ., երբ նշվել է այդ շարժման տասնամյակը, այն անվանվել է «Հ.Կ.Ս.»՝ «Հայ Կաթողիկե Միություն»: 1995 թ. միության պատանեկան միջմասնաճյուղային 3-րդ համագումարից հետո ընդունվել է նրա պաշտոնական կանոնադրությունը, որի նպատակն է եղել պատանիներին տալ քրիստոնեական և հայկական դաստիարակություն, նրանց մոտեցնել եկեղեցուն՝ տոգորելով հայկականությամբ և հայրենասիրությամբ: Հայ Կաթողիկե Միությունը ունի հոգևոր վարիչ վարդապետ և պատանեկան խորհուրդ՝ որպես պատասխանատուներ: 2010 թ. դեկտեմբերի 4-ին տեղի է ունեցել ՀԿՍ մասնաճյուղի հրամանատարի ընտրությունը՝ խորհրդի ամբողջ կազմի մասնակցությամբ: Ժողովի մեծամասնությամբ հրամանատար է ընտրվել Ռեբեկա Պեռճեքյանը, և հաջորդ օրը՝ սուրբ պատարագից հետո, Քեսապի ՀԿՍ ակումբում բոլոր պատանիների ու ջահակիրների ներկայությամբ կատարվել է հրամանատարի փոխանցումը Ռեբեկա Պեռճեքյանին¹⁷:

1996 թվականից պաշտոնապես գործում է նաև Քեսապի հայ կաթողիկե տիկնանց միությունը, չնայած որ մինչև այդ էլ եղել են կանավոր տիկնանց և անձնվեր օրիորդների խմբեր, որոնք մեծ նվիրվածությամբ զբաղվել են եկեղեցու բարեգարդման և բարեկարգման խնդիրներով: Այս միությունն ունի իր վարչակազմը, անդամները և հոգևոր վարիչը: Կազմակերպում է մշակութային բազմատեսակ միջոցառումներ՝ վառ պահելով հայկական ավանդույթներն ու սովորությունները:

Ամեն տարի Քեսապի հայ կաթողիկե եկեղեցուն անցկացվում են Դամասկոսի հայ կաթողիկե միության տղաների տարեկան բանակումները, ինչը հայ երիտասարդների համախմբման, միաս-

¹⁷ Տե՛ս <http://www.armeniancatholic.com>

նության, լեզվի, մշակույթի ու ավանդույթների պահպանման կարևոր միջոցառումներից է:

2009 թ. Քեսապում «Փյունիկ» մարդկային ռեսուրսների զարգացման համահայկական հիմնադրամի ջանքերով տեղադրվել է նոր խաչքար: Խաչքարը գտնվում է Էսքյուրեն գյուղի մի գեղատեսիլ բլրի վրա, որտեղ մի քանի տարի առաջ Կամիշլիի հայ կաթողիկե եկեղեցու հովիվ հայր Անդրանիկ ծայրագույն վրդ. Այվազյանի ջանքերով կառուցվել է Տիրամայր նահատակաց վանքը: Վերջինս որպես ամառային հանգստի կենտրոն է ծառայում Սիրիայի տարբեր շրջաններից ժամանած քրիստոնյաների համար: Ահա այս վանքի մուտքի մոտ է տեղադրվել խաչքարը, որը, ի դեպ, առաջինն է Քեսապի շրջանում: Խաչքարը պատրաստվել է Հայաստանում հայկական տուֆ քարից և ձևված է հայ նահատակների: Հայր Անդրանիկ Այվազյանի անմիջական հսկողությամբ 2009 թ. հուլիսի 30-ին տեղի է ունեցել խաչքարի տեղադրումը, իսկ հաջորդ օրը՝ օրհնությունն ու օծումը: Այս միջոցառմանը մասնակցել են Քեսապի հայ կաթողիկե ժողովրդապետ հայր Գարեգին վրդ. Քեռոջբերյանը ու Ջմմառի միաբանության վարչության անդամ Բարսեղ վրդ. Պաղտասարյանը, Էսքյուրենի բնակիչները, Դամասկոսի հայ կաթողիկե միության պատանիները, որոնք իրենց տարեկան բանակումն էին անցկացնում Քեսապում: Խաչքարը օծվել է ըստ հայկական ծեսի՝ գինիով, ջրով ու սրբալույս մյուռոնով, հոգևոր հայրերի կողմից օրհնվել է աղոթքներով ու շարականներով¹⁸:

Քեսապը, թեև փոքրաթիվ հայերով (մոտ 1.5 հզ.), այսօր էլ համարվում է Սիրիայի հայկական կարևոր գաղթօջախներից մեկը՝ իր կրթական, մշակութային, կրոնական, բարեգործական կառույցներով և քրիստոնեական երեք համայնքներով՝ հայ կաթողիկե, առաքելական և ավետարանական եկեղեցիներով:

Քեսապի կաթոլիկ հայությունը կտրված չէ հայ առաքելական և ավետարանական համայնքներից. միացյալ ջանքերով հաճախակի կազմակերպվում են բազմաթիվ տոնակատարություններ ու արարողություններ: Քեսապի հայ կաթողիկե համայնքը՝ իր մշակութային, մարզական, կրթական միություններով, այսօր էլ

¹⁸ Տե՛ս <http://www.radiovaticana.org/arm/Articolo.asp?c=316120>

շարունակում է ծավալել հայապահպան գործունեություն՝ կարևորելով ազգային-մշակութային արժեքներն ու ավանդույթները: Այն իր բազմաճյուղ հայապահպան գործունեությամբ ոչնչով չի զիջում մյուս համայնքներին, և ինչպես հայ առաքելական ու ավետարանական եկեղեցիները, այնպես էլ հայ կաթողիկե եկեղեցին ազգային ինքնության պահպանման ու համայնքի հարատևման գլխավոր երաշխիքն են:

Այժմ, երբ Հայաստանի Հանրապետությունը՝ ի դեմս Սփյուռքի նախարարության, հայապահպանման համասփյուռքյան ծրագրերի կազմակերպիչն է, հարկավոր է այդ ուղղությամբ մշակվող քաղաքականության մեջ շեշտել հայապահպան երեք եկեղեցական լծակների դերն ու կարևորությունը՝ առանց մեկը մյուսին ստորադասելու: Եթե այդ լծակներից մեկը թուլանա, ցավոք, նրա կորուստները չեն փոխհատուցվի մյուսի կամ մյուսների հզորացմամբ, այլ կհետևի ուժացումը, տվյալ դեպքում՝ արաբացումը, ասենք, կաթոլիկ հայերի հաշվին: Թե ինչու է այդպես, դա միանգամայն այլ հարց է, որ կարոտ է սփյուռքագիտական առանձին հետազոտության:

Այսպիսով՝ Քեսապում կաթոլիկությունը սկզբնավորվել է դեռևս 1850-ական թվականներին՝ լատին քարոզիչների կողմից, որոնք, մուտք գործելով Քեսապի շրջան, կատարում էին կրթական և բարեգործական աշխատանքներ: Սակայն, ինչպես նշեցինք, լատին քարոզիչները դրսևորում էին ապազգային վերաբերմունք հայկական ծեսի, լեզվի ու ավանդույթների նկատմամբ, ինչն էլ առաջացնում է համընդհանուր ընդվզում քեսապահայերի շրջանում, ովքեր պահանջում էին հարգանք ազգային արժեքների նկատմամբ: Հայ կաթողիկե համայնքի և լատին հատվածի միջև տարակարծություններն այնքան են սրվում, որ ի վերջո լատին համայնքները լուծարվում են և միանում հայ կաթողիկե համայնքին՝ իրենց վանքերը, դպրոցներն ու կալվածքները թողնելով հայ կաթողիկե համայնքին, որը գնալով ստանում է ազգային դիմագիծ:

Hayk Yengibaryan – *Brief historical background of the Armenian Catholic Community of Kessab* – The article, a synthesis of the conventional viewpoints of historians and clerics, highlights the Armenian Catholic community in Kessab in Syria with its history, various structures and committees.

The article underlines the figures and events that have played a pivotal role in the Armenian Catholic community in Kessab, as well as the issues and concerns in the past and the present. In the context of ongoing assimilation, the efforts aimed at preserving Armenian identity are highlighted. In this regard particular attention is paid to the efforts done in culture, sports and education safeguard Armenian national and cultural values and traditions.

Айк Енгибарян – *Краткий обзор истории армянской католической общины Кесаба* – В статье представлена армянская католическая община Кесапа со своей историей, различными структурами и комитетами. Координируются исторические и религиозные традиционные взгляды, придавая работе характер диаспороведения.

Подчеркиваются в армянской католической общине Кесапа играющие ключевую роль лица и события, возникшие задачи и проблемы, как в прошлое, так и в настоящее время. Несмотря на быстрые темпы ассимиляции, особое значение придается на сохранение армянской идентичности общины, направленные усилия в области культуры, спорта, образования в пользу национально-культурных ценностей и традиций.